

عزت نفس، هویت ملی و هویت قومی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

حسین میرزائی^۱، سید احمد تباب^۲

چکیده:

هویت پدیده‌ای زنده، پویا و شامل بخش‌های گوناگونی است که از عضویت فرد در گروه‌های مختلف ناشی می‌شود بطوری که این هویتها قسمتی از هویت کلی فرد را تشکیل می‌دهند. هویت ملی و قومی از بخشهای مهم هویت هر فردی بحساب می‌آیند که بویژه بعد از دهه ۱۹۶۰ میلادی بسیار مورد توجه قرار گرفت. بدلیل اهمیت موضوع اندیشمندان حوزه های مختلف بدان از ابعاد مختلف نگریسته اند. در ایران نیز این موضوع مورد اقبال است و حجم تحقیقات و بررسی ها حکایت از همین موضوع دارد. در این پژوهش تلاش شده از منظر دیگری نیز به موضوع هویت ملی و قومی نگریسته شود و آن ارتباط متغیر «عزت نفس» با این دو نوع هویت است.

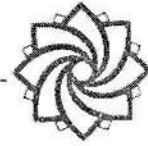
پژوهش حاضر با روش پیمایشی و با هدف بررسی ارتباط عزت نفس با هویت ملی و قومی دانشجویان دانشگاه تبریز در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ انجام شده است و نمونه پژوهش ۲۶۳ نفر می باشد. تلاش تحقیق بر آن بود تا مشخص کند کدامیک از انواع دو گانه هویت (ملی و قومی) در جامعه مورد مطالعه همبستگی بیشتری با عزت نفس افراد دارند؟ کدامیک از انواع هویت های ملی و قومی برجستگی بیشتری بین نمونه مورد مطالعه دارد و چه نوع تعاملی بین آن دو وجود دارد؟

در این پژوهش از مقیاس های استاندارد جهت سنجش سه متغیر عزت نفس، هویت ملی و هویت قومی استفاده شد و اطلاعات از طریق نرم افزار Spss مورد تحلیل قرار گرفت. در نهایت نتایج نشان داد که رابطه مثبتی بین عزت نفس نمونه مورد مطالعه و هویت های دوگانه مورد بررسی آنان داشته و این همبستگی در حد متوسط و مثبت است که البته این ارتباط با متغیر هویت قومی بیشتر بوده است. همچنین مشخص شد که هویت ملی نمونه تحقیق برجستگی بیشتری نسبت به هویت قومی شان داشته و از سوی بین هویت های دوگانه ملی و قومی آنان رابطه مثبت، متوسط و هم افزا برقرار است.

واژگان کلیدی: دانشگاه تبریز، هویت ملی، هویت قومی، عزت نفس

۱- استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز

۲- کارشناس علوم اجتماعی

۱) بیان مساله:

موضوع هویت خصوصاً هویت قومی و ملی بعد از دهه ۶۰ میلادی از یک موضوع «پیرامونی» به موضوع «اصلی» در ادبیات و آثار اندیشمندان علوم اجتماعی و سیاسی تبدیل شده (براون، ۱۹۹۳) و دل مشغولی زیادی برای اندیشمندان و جوامع ایجاد کرده است. بررسی هویت و کنکاش در خصوص شکل گیری آن بدلیل جایگاهش در جهان متغیر و شتابان امروز و همچنین تأثیری که بر نظامهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دارد به مساله ای جذاب برای بسیاری از محققان و اندیشمندان حوزه های مختلف تبدیل شده است. که البته پرداختن بدان در جوامع چند قومی و در حال گذاری همچون ایران نه تنها جذابیت و ضرورت بیشتری دارد.

موضوع هویت، بویژه در بین نوجوانان و جوانان بیشتر مورد توجه و تاکید است و این بدان خاطر است که بسیاری از صاحب نظران، شکل گیری هویت را مرحله بحرانی دوره جوانی می دانند، زیرا در این دوران جوانان بلوغ شناختی و اجتماعی شان را به نمایش می گذارند و در این مرحله قدرت و ظرفیت بررسی و ارزیابی انتزاعی مفاهیمی همچون ملیت، نژاد و قومیت را دارند (یومانا، ۲۰۰۸). بسیاری نیز برجسته شدن هویت قومی را از وجوه و ابعاد عمده این دوران می دانند (فرنج، ۲۰۰۶). عوامل متعددی مانند خانواده، مدرسه، محل زندگی، نهادهای اجتماعی - مذهبی، رسانه ها، بستر فرهنگی، مقطع تاریخی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، عزت نفس و غیره در شکل گیری هویت نقش دارند. اینکه کدامیک از این عوامل تأثیر بیشتر و ارتباط بیشتری با شکل گیری هویت دارد، یکی از معماها و مسایل پیچیده در علوم انسانی است.

از جمله عوامل مورد توجه در این ارتباط متغیر «عزت نفس» است که در تحقیقات داخلی چندان مورد توجه نبوده است و بدلیل همین خلاء پژوهشی تلاش گردید تا به ارتباط این متغیر با هویت های دوگانه قومی و ملی پرداخته شود. لذا با توجه به این مباحث مساله اساسی این تحقیق اینست که چه ارتباطی بین عزت نفس و هویت قومی و ملی دانشجویان دانشگاه تبریز وجود دارد و در عین حال تلاش می شود ارتباط بین دو متغیر وابسته یعنی هویت قومی و ملی نیز به آزمون گذاشته شود.

۲) بحث مفهومی:

سه متغیر کلیدی فرضیه های این مقاله عبارتند از عزت نفس، هویت ملی و هویت قومی که نیاز به تعریف دارند. در این قسمت مقاله ابتدا به بحث مفهومی سپس به ادبیات نظری و نهایتاً ادبیات تجربی موضوع مورد توجه قرار می گیرد.

۱-۲- عزت نفس:

عزت نفس یکی از متغیرهای مورد توجه بویژه در حوزه روانشناسی است. و بسیاری آن را یکی از عامل های عمده سلامت روانی می دانند (مسعودنیا، ۱۳۸۷). محققان مختلف نشان داده اند که عزت نفس بالا منبع حمایتی قوی است که افراد می توانند در مقابل رویدادهای زندگی روزمره از آن استفاده نمایند (دامونت و پرووست، ۱۹۹۹). همچنین تأثیر نیرومندی بر شناخت، انگیزش، هیجانات و رفتار انسان دارد (کمپبل و لاولی، ۱۹۹۳).

عزت نفس از جمله مفاهیمی است که درباره ماهیت و تعریف آن اختلاف نظر وجود دارد. این مفهوم در واقع دارای دو بعد روانشناختی و جامعه شناختی و مشتمل بر عناصر شناختی، عاطفی و رفتاری است. در تعریف عزت نفس به این معناست که ما در مجموع چگونه خود را ارزشیابی می کنیم یا چه احساسی در مورد خود داریم. در تعریفی دیگر عزت نفس ادراک نسبی فرد از مجموعه قابلیت های عاطفی، ذهنی، جسمانی و اجتماعی خود تلقی شده است که به وی امکان می دهد با شرایط و مشکلات خود را تطبیق دهد و یا با آنها مقابله کند (عابدی اردکانی، ۱۳۹۰). در این مقاله منظور از عزت نفس آنست که فرد از خود ارزشیابی مفید و مثبت داشته باشد و نه منفی.

۲-۲- هویت ملی:

هویت ملی به عنوان پدیده‌ای اجتماعی و سیاسی، زاده عصر مدرن اروپاست که از قرن ۱۷ آغاز می‌شود. این مفهوم از اواخر قرن نوزدهم به کشورهای جهان سوم و تازه استقلال یافته، راه پیدا کرده است به همین دلیل می‌توان شکل‌گیری هویت ملی را با شکل‌گیری ملت به معنای امروزی آن مقارن دانست (علم، ۱۳۸۶). هویت ملی به دلیل تاثیر زیادش در تمامی حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و حتی اقتصادی مهمترین نوع از انواع هویت است (حمیدی، ۱۳۸۳). به عبارت روشن‌تر هویت ملی فراگیرترین و در عین حال مشروع‌ترین سطح هویت در تمامی نظام‌های اجتماعی است (حیدری، ۱۳۸۳). این اصطلاح در عین حال مفهومی دو وجهی است که همانند اصطلاح هویت، همزمان بر افتراق و اشتراک دلالت دارد و امری انباشتی و تراکمی است. در تعریف هویت ملی نکته اصلی این است که فرد خودش را عضو چه واحد سیاسی می‌داند و تا چه اندازه احساس یگانگی با واحد سیاسی می‌کند، به عبارت دیگر مسئله این است، افرادی که از لحاظ فیزیکی در یک جغرافیای سیاسی خاص و نظام حکومتی خاص قرار دارند، آیا خود را از لحاظ روانی نیز عضو این نظام سیاسی می‌دانند یا نه؟ (قیصری، ۱۳۷۷).

۲-۳- هویت قومی:

هویت قومی نیز پدیده‌ای پویا، چند بعدی و همیشه در حال تحول است که تعاریف مختلفی از آن صورت گرفته است تا جفل^۱ آن را بخشی از مفهوم فرد می‌دند که از آگاهی‌اش نسبت به عضویتش در یک گروه قومی با ارزش‌ها و احساسات مربوط به آن ناشی می‌شود. هلمز^۲ هویت قومی را احساس تعلق فرد به یک گروه قومی می‌داند که این گروه میراث فرهنگی، ارزش‌ها و منش‌های خاص خود را دارد (قینی، ۲۰۰۷).

الطایی هویت قومی را نوعی هویت اجتماعی می‌داند که در آن روابط عاطفی اعضا بیشتر بوده و همگنی و یکدستی بیشتری نسبت به جامعه کلی بر آن حاکم است (رضایی و دیگران، ۱۳۸۶). نهایتاً هویت قومی همانند هویت ملی نوعی شناخت از خود و تمایز با دیگران است و به احساس وفاداری و افتخار به نمادهای قومی همچون زبان، مذهب، آداب و مناسک و مفاخر فرهنگی اطلاق می‌شود (اکوانی، ۱۳۸۷).

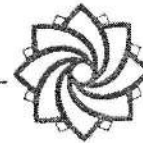
۳) مبانی نظری و تجربی تحقیق:

شناسایی عوامل موثر بر تقویت هویت بویژه هویت قومی تقریباً از دهه ۵۰ با تحقیق کلارک^۳ آغاز شده است. وی به بررسی ریشه‌های اجتماعی هویت در بین جوانان آمریکایی آفریقایی تبار پرداخت (فرنچ، ۲۰۰۶). به گمان فرنچ از این تاریخ به بعد بود که به عوامل موثر بر تقویت هویت، خصوصاً هویت‌های قومی - نژادی پرداخته شد. اصولاً موضوع هویت قومی و ملی نیز همانند سایر پدیده‌های اجتماعی با عوامل متعدد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در دو سطح خرد و کلان مرتبط می‌باشد و شبکه‌ای از عوامل در هم پیچیده بر روی این متغیرها اثر می‌گذارند. به همین دلیل تحقیقات مختلف در این حوزه صورت گرفته و می‌گیرد و هر محقق بر یک یا چند عامل تاکید بیشتری نموده است.

در مورد عوامل موثر بر هویت قومی و ملی می‌توان به آراء و نظرات صاحب‌نظران زیادی استناد کرد. یکی از متغیرهای مورد توجه از سوی محققان خارجی «عزت نفس» است.

پژوهش‌های متعدد بر نقش عزت نفس در زندگی افراد تاکید کرده اند. نظر این پژوهشگران تاثیر نیرومند و جامعی بر شناخت، انگیزش، هیجانات و رفتار انسان دارد (کمپبل و لاولی، ۱۹۹۳ به نقل از مسعودنیا، ۱۳۸۷).

۱ - Tajfel
2 - Helms
3 - Clark

شیلدز (۱۹۹۵) در بررسی خود نشان داد که هویت دانشجویان با بسیاری از جنبه های عزت نفس ارتباط دارد. صلاح الدین و بولمن (۱۹۹۴) در مورد رشد هویت و عزت نفس نوجوانان در مراکز مراقبت پرورشی، نشان دادند که بین عزت نفس و هویت رابطه ای معنادار وجود دارد و این ارتباط در پژوهش های مختلفی مورد تایید قرار گرفته است (نچارپور استادی، ۱۳۸۷). ایدر و داکس در مطالعه شان در بین مهاجران لاتین تبار آمریکای دریافتند که رابطه مثبتی بین عزت نفس و هویت قومی شان وجود دارد (ایدر و داکس، ۱۹۹۰ و ۱۹۹۴).

چاپیرا و فینی نیز در تحقیق شان نشان دادند که بین عزت نفس و هویت قومی رابطه مثبتی حاکم است (چاپیرا و فینی، ۱۹۹۱). هرناندز نیز همین نتیجه را در بین اقلیت های قومی دومینیکنی و پروتوریکی در ایالات متحده نشان داد (هرناندز، ۱۹۹۸). محققان دیگری همین موضوع را به گونه ای دیگر مورد واکاوی قرار دادند و درصدد برآمدند دریابند که عزت نفس گروههای که خود را یک فرهنگ یا دو فرهنگ وابسته می دانند متفاوت هست یا نه؟

کارفور و دوولف نشان دادند افراد دو فرهنگی (فرهنگی بومی مهاجر و فرهنگ جامعه میزبان) از عزت نفس بالاتری نسبت به افرادی دارند که صرفاً خود را وابسته به هویت قومی و یا صرفاً خود را در چهارچوب هویت ملی شان تعریف می کنند (کارفور و دوولف، ۱۹۹۴). در تحقیقی مشابه کارابتیان و رویز نشان دادند که هیچگونه تفاوتی بین افرادی که خود را در چهارچوب فرهنگ بومی و یا ملی تعریف می کنند از نظر میزان عزت نفس وجود ندارد (کارابتیان و رویز، ۱۹۹۷). اما بروس و همکارانش دریافتند که دانشجویانی که شدیداً خودشان را وابسته به هویت قومی شان می دانند از عزت نفس بالاتری نسبت به افرادی برخوردارند که خود را در چهارچوب فرهنگ ملی و یا فرهنگ محلی و ملی تعریف می کنند (بروس و همکاران، ۱۹۹۶).

در مورد رابطه و نوع ارتباط دو متغیر هویت قومی و ملی می توان مباحث موجود را در دو رویکرد کلان قالب بندی نمود. در رویکرد نخست رابطه این دو متغیر خصی نگرسته می شود. به عبارت روشن تر طرفداران این دیدگاه معتقدند تقویت هویت ملی در گرو تضعیف و یا از بین بردن هویت قومی است و چنانچه هویت قومی تقویت شود منجر به تضعیف هویت و انسجام ملی خواهد شد در دیدگاه دوم صاحب نظران بر این باورند که لزوماً تقویت هویت قومی منجر به تضعیف هویت و انسجام ملی نمی شود و یا تقویت هویت ملی در گرو تضعیف هویت قومی نیست، بلکه می توان در عین حالی که هویت ملی را در یک جامعه تقویت نمود افراد از هویت قومی بالایی نیز برخوردار باشند. یا حتی این امکان هست که هویت ملی و قومی فرد به طور همزمان ضعیف باشد. بری^۱ در این رابطه نتایج پژوهشی را یادآور می شود که در ۲۶ کشور دنیا انجام شده است (بری، ۲۰۰۶). به عبارت ساده تر از نظر گروه نخست کنشگران انسانی صرفاً باید دست به گزینش بزنند که دارای هویت ملی و یا قومی باشند و در واقع جمع این دو جمع اعداد است. همین نگرش و رویکرد برای سالها و دهه های طولانی بر سیاست های هویتی و قومی بسیاری از کشورها (از جمله ایالات متحده، کانادا و...) حاکم بود. متعاقب آن سیاست های یکسان سازی در بسیاری از کشورها اجرا گردید. اما گروه دوم بر این باورند که چه بسا این دو نوع هویت می توانند همدیگر را تقویت نمایند و افراد انسانی می توانند همزمان دارای هویت های گوناگونی باشند. که لزوماً در تعارض با یکدیگر نیستند. رویکرد اول به تک خطی و رویکرد دوم به مدل غیر خطی معروف شده است (فینی، ۲۰۰۱).

امکان داشتن هویت های چندگانه یادآور دیدگاه نظریه پردازان کنش متقابل نمادین است که هویت (خود) را چندگانه و ترکیبی می دانند. در عین حال استرایکر به عنوان یکی از متأخرین این مکتب خود را مجموعه ای متشکل از هویت های مجزا تعریف کرده که هر یک معرف پایگاه درونی شده ای هستند که در تعامل اجتماعی تایید شده اند؛ اما تعهد خود به همه

آنها یکسان نیست. بنابراین خود مشتمل بر هویت های چندگانه با نام و نشان های مختلفی است که از دید مک کال و سیمونز منجر به ایجاد سلسله مراتبی از رجحان ها می گردد (صدیق سروستانی و حاجیانی، ۱۳۸۷).

در خصوص چگونگی ارتباط و تعامل هویت های دوگانه قومی و ملی در داخل و خارج کشور تحقیقات زیادی صورت گرفته است از جمله تحقیق کلارک^۱ با عنوان «بررسی میزان گرایش جوانان آمریکایی- آفریقایی تبار به هویت قومی - نژادی» در سال ۱۹۵۰ جزء اولین پژوهش ها در این رابطه است (فرنیچ، ۲۰۰۶).

فینی یکی از معاصرین مطرح در زمینه مطالعات قومیتی که تلاش زیادی جهت استاندارد کردن ابزارهای سنجش هویت قومی انجام داده، در سال ۱۹۸۹ در پژوهشی «رشد هویت قومی را در بین اقلیت های قومی دانش آموزی در شهر لس آنجلس مورد مطالعه قرار داد و در این مطالعه نحوه تعامل این دو هویت را مورد توجه داشت» (فینی، ۲۰۰۱).

شامایی در رساله دکتری اش با عنوان «هویت ملی و قومی در بین دانشجویان یهودی در تورنتو» تلاش نمود تا هویت قومی و ملی دانشجویان یهودی را در تورنتوی کانادا مورد مطالعه قرار دهد (شامایی، ۱۹۸۶).

یومانا در سال ۲۰۰۳ در تحقیقی به « بررسی هویت قومی مهاجران در شهر الینویز» می پردازد و تلاش دارد تا دریابد مهاجران در برخورد فرهنگ بومی و جامعه میزبان به چه نحوی عکس العمل نشان می دهند و در عین حال به نقش موثر متغیرهایی همچون احساس محرومیت و تبعیض، عزت نفس و شیوه اجتماعی کردن خانواده در این فرایند می پردازد (یومانا، ۲۰۰۸).

در داخل کشور نیز خوشبختانه تحقیقات زیادی صورت گرفته که بخشی از آنها توسط مقصودی (۱۳۸۷) جمع بندی شده است. علاوه بر این موارد، می توان به کارهای دیگری که توسط فکوهی (۱۳۸۱)، چلبی و یوسفی (۱۳۸۳)، عالمی (۱۳۸۱)، قیصری (۱۳۷۷)، حاجیانی (۱۳۸۷) احمدلو (۱۳۸۱)، فتحی (۱۳۸۲)، دژم خو (۱۳۸۷) و غیره صورت گرفته اشاره داشت.

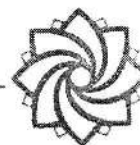
۴) هدف و فرضیه های تحقیق:

هدف اصلی پژوهش «شناخت رابطه عزت نفس با هویت ملی و قومی دانشجویان دانشگاه تبریز است. براین اساس دو فرضیه کلی مطرح گردید:

- بین دو متغیر عزت نفس و هویت قومی رابطه وجود دارد.
- بین دو متغیر عزت نفس و هویت ملی رابطه وجود دارد.
- بین دو متغیر هویت قومی و هویت ملی رابطه وجود دارد.

۵) روش شناسی:

این تحقیق از نوع پیمایشی بوده و از مقیاس های استاندارد برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. پرسش نامه براساس مقیاس لیکرت تنظیم و سوال های آن از نوع سوالهای بسته و پنج گزینه ای بوده است. سوال ها برای سنجش میزان شدت گرایش شاخصه های هویت ملی و هویت قومی و رابطه بین این دو نوع هویت و «عزت نفس» بر این دو نوع هویت تنظیم گردید. کلیه پرسش نامه ها توسط خود پاسخگویان پر شده است. برای تحلیل اطلاعات بدست آمده از نرم افزار Spss و روش های توصیفی و تبیینی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش دانشجویان دانشگاه تبریز در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ بوده که از آن میان ۲۶۳ نفر از طریق فرمول کوکران گزیده شدند و از روش نمونه گیری تصادفی استفاده شده است. برای تحلیل داده ها روش های آماری توصیفی (توزیع فراوانی و درصد) و آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

۵-۱ ابزار:

۵-۱-۱ عزت نفس:

جهت سنجش متغیر عزت نفس از مقیاس استاندارد روزنبرگ (RSES) استفاده شد. این مقیاس شامل ده گویه است که بصورت طیف پنج درجه ای (خیلی موافق، موافق، نه موافق و نه مخالف، مخالف، خیلی مخالف) درجه بندی شده است. حداقل نمره در این مقیاس ۱۰ و حداکثر آن ۵۰ می باشد. مقدار همسانی درونی (آلفای کرونباخ) مقیاس عزت نفس، در مطالعه کندلر و مایزر و نیل (۲۰۰۰) برابر با ۰/۸۹ بوده است (مسعودنیا، ۱۳۸۷). در مطالعه حاضر نیز ضریب پایایی بدست آمده برای کل مقیاس با استفاده روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۱ محاسبه گردید.

۵-۱-۲ هویت قومی:

در این تحقیق برای سنجش هویت قومی از پرسشنامه استاندارد فینی^۲ MEIM استفاده شد. این مقیاس ۱۵ گویه دارد که به صورت یک طیف ۴ درجه ای (کاملاً موافق، موافق، مخالف و کاملاً مخالف) پاسخ داده می شوند. فینی ضریب همسانی درونی مقیاس را ۰/۸۰ اعلام می کند (فینی، ۱۹۹۲). این مقیاس مورد توجه محققان خارجی در سنجش هویت قومی است. این مقیاس توسط نویسنده در سال ۱۳۸۸ در مطالعه ای با عنوان «بررسی تحلیلی هویت ملی و قومی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی ایران» به فارسی برگردانده و بکار برده شد که از ضریب پایایی بالای برخوردار می باشد؛ در این تحقیق نیز ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۷۸ می باشد.

۵-۱-۳ هویت ملی:

در این تحقیق برای سنجش هویت ملی از پرسشنامه استاندارد فینی استفاده شد. این مقیاس ۷ گویه دارد که به صورت یک طیف ۴ درجه ای (کاملاً موافق، موافق، مخالف و کاملاً مخالف) پاسخ داده می شوند. فینی ضریب همسانی درونی مقیاس را ۰/۸۸ اعلام می کند (فینی و ناوارو، ۱۹۹۷).

این مقیاس نیز همانند مقیاس هویت قومی توسط نویسنده در سال ۱۳۸۸ در مطالعه ای با عنوان «بررسی تحلیلی هویت ملی و قومی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی ایران» به فارسی برگردانده و بکار برده شد که از ضریب پایایی بالای (۰/۸۳) برخوردار می باشد.

۶ نتایج:

۶-۱ نتایج توصیفی:

از کل نمونه مورد بررسی ۵۶ درصد آذری، ۲۴ درصد کرد، ۱۸ درصد فارس و بقیه از سایر گروه‌های قومی بوده اند. ۴۸ درصد نمونه مرد و ۵۲ درصد زن، ۹۱ درصد مجرد و ۹ درصد متأهل بوده اند. ۵/۷ درصد در مقطع کاردانی، ۸۳/۷ درصد در مقطع کارشناسی، ۱۰/۶ درصد در مقطع ارشد و دکتری در حال تحصیل بوده اند. در رابطه با رشته تحصیلی پاسخگویان آمارها نشان داد که ۳۸/۴ درصد در رشته های علوم انسانی، ۱۹/۸ درصد در رشته های علوم پایه، ۳۶/۵ درصد در رشته های ریاضی و فنی مشغول تحصیل بوده و ۵/۳ درصد از سایر رشته ها بوده اند. از لحاظ وضعیت مذهبی ۷۶/۸ درصد شیعه، ۲۱/۳ درصد سنی و ۰/۴ درصد از سایر مذاهب بوده اند. میانگین سنی پاسخگویان نیز ۲۱/۳ سال بوده است.

1 - Rosenberg Self-Esteem Scale
2 - Multigroup Ethnic Identity Measure

۶-۲- نتایج استنباطی:

۶-۲-۱- فرضیه ۱: بین دو متغیر عزت نفس و هویت قومی رابطه وجود دارد.

جهت آزمون فرضیه فوق با توجه به سطح سنجش متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که:

بین این دو متغیر رابطه وجود دارد جهت رابطه مثبت و شدت رابطه در حد متوسط است.

جدول (۱): آزمون ضریب همبستگی بین متغیر عزت نفس و هویت قومی

هویت قومی			متغیر وابسته
تعداد مشاهدات	معنی داری	ضریب همبستگی	
۲۵۳	۰/۰۰۰	۰/۴۰	عزت نفس

به عبارتی دیگر می‌توان براساس این نتیجه چنین گفت که هر چقدر نمونه عزت نفس نمونه این تحقیق بالاتر بوده از هویت قومی بالاتری برخوردار بوده است و بر عکس.

۶-۲-۲- فرضیه ۲: بین دو متغیر عزت نفس و هویت ملی رابطه وجود دارد.

جدول (۲): آزمون ضریب همبستگی بین متغیر عزت نفس و هویت ملی

هویت ملی			متغیر وابسته
تعداد مشاهدات	معنی داری	ضریب همبستگی	
۲۴۹	۰/۰۰۰	۰/۲۴	عزت نفس

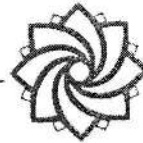
نتایج آزمون ضریب همبستگی نشان داد که بین دو متغیر عزت نفس و هویت ملی رابطه مثبت، متوسط و هم افزا وجود دارد به عبارتی دیگر می‌توان براساس این نتیجه چنین گفت که هر چقدر نمونه تحقیق از هویت ملی بالاتری برخوردار بوده از عزت نفس بالاتری نیز برخوردار بوده و بر عکس.

۶-۲-۳- فرضیه ۳: بین متغیر هویت ملی و هویت قومی رابطه وجود دارد.

انگونه که در جدول نشان داده شده رابطه بین دو متغیر هویت ملی و قومی تایید شده است، شدت رابطه در حد ۰/۲۶ و جهت رابطه مثبت و هم افزاست. نتیجه بدست آمده در اکثر تحقیقات داخلی که در سایر اقشار و دیگر گروه‌های قومی جامعه انجام یافته تایید شده است.

جدول (۳): آزمون ضریب همبستگی بین متغیر هویت ملی و هویت قومی

هویت ملی			متغیر وابسته
تعداد مشاهدات	معنی داری	ضریب همبستگی	
۲۵۸	۰/۰۵	۰/۲۶	هویت قومی

۷) نتیجه گیری

این مطالعه با هدف تعیین رابطه عزت نفس با هویت قومی و هویت ملی و همچنین رابطه هویت های دوگانه با یکدیگر انجام شد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که عزت نفس با هویت قومی و هویت ملی افراد مورد مطالعه رابطه معنی دارد و همچنین رابطه بین دو هویت قومی و ملی معنادار و مثبت است.

در خصوص نتیجه نخست می توان این یافته را همخوان با بسیاری از تحقیقاتی دانست که در این رابطه صورت گرفته است. کمپبل و لاوالی (۱۹۹۳) بر نقش مهم عزت نفس در شناخت، انگیزش، هیجانات و رفتار در زندگی افراد تاکید دارند. شیلدز (۱۹۹۵)، صلاح الدین و بولمن (۱۹۹۴) نقش عزت نفس در رشد هویت نمونه های مورد مطالعه خود نشان دادند.

ایدر و داکس (۱۹۹۰ و ۱۹۹۴) رابطه مثبت بین عزت نفس و هویت قومی را در مطالعاتشان گزارش کرده اند. همین نتیجه نیز توسط چاویرا و فینی (۱۹۹۱)، هراندز (۱۹۹۸)، کارفورد و دوولف (۱۹۹۴) و بروس و همکارانش، ۱۹۹۶ گزارش شده است.

با توجه به شرایط خاص فرهنگی جامعه ایران و بسیاری از نگرانی ها در زمینه مسایل هویتی در جامعه جوان و در حال گذار ما تاکید و توجه به موضوع «عزت نفس» جهت تقویت هویت ملی ایرانی و هویت های قومی اقوام ایرانی می تواند یکی از راههای موثر و کارا باشد. این امر بویژه در بین قشر جوان و دانشجوی کشور که خود یکی از گروههای مرجع و موثر در جامعه امروز ایران است از اهمیت مضاعفی برخوردار است لذا تلاش در جهت تقویت عزت نفس جوان ایرانی در برنامه ریزیهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کشور ضروری است و در این میان تاکید بر نقش عوامل مهم جامعه پذیری (خانواده، نظام آموزشی و رسانه ها) بسیار حیاتی است.

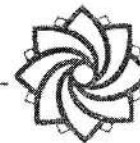
در ادامه نتایج، فرض وجود رابطه بین دو متغیر وابسته تحقیق (هویت ملی و قومی) تایید گردید و مشخص شد که رابطه از نوع مثبت و هم افزاست. این نتیجه هم راستا با تحقیقات بسیاری از محققان فینی (۲۰۰۱)، (شامایی: ۱۹۸۶)، یومانا (۲۰۰۸)، حاجبانی (۱۳۸۷)، احمدلو (۱۳۸۱)، فتحی (۱۳۸۲)، دژم خو (۱۳۸۷)، میرزائی (۱۳۸۵) خارجی و داخلی است.

این یافته تحقیق تایید دیدگاه چند خطی است که برخلاف رویکرد تک خطی به تقابل و تعارض هویت ملی و هویت قومی اعتقادی ندارد و از طرفی افراد را دارای هویت (خود)های گوناگونی می داند که در طول یکدیگر قرار دارند و هر یک سطوحی از هویت فرد را شکل می دهند و عناصر و دقایق شکل دهنده آنها مکمل هم هستند (دیدگاه کنش متقابل نمادین).

با در نظر داشتن نتایج این تحقیق و پژوهش های مشابه در زمینه تعامل و رابطه مثبت هویت قومی و ملی می توان با اطمینان گفت که در جامعه ایران، دو متغیر هویت ملی و قومی در طول همدیگر قرار دارند و مکمل یکدیگرند. هر چند به طور طبیعی در بین گروههای قومی مختلف از سطوح متفاوتی برخوردارند. لذا پیشنهاد می شود با توجه به شرایط و واقعیت های کنونی، ماهیت سیال هویت، تقاضاهای روبه تزاید اقوام و اقلیت های مختلف کشور (که طبیعی نیز می نماید) جامع نگری در سیاست های قومی - فرهنگی و افزایش قدرت تطبیق و انعطاف پذیری دولت و ساختار موجود در این حوزه بیش از گذشته اجرایی گردد.

منابع

۱. اکوانی، سید حمد اله (۱۳۸۷): «گرایش به هویت ملی و قومی در بین عرب های خوزستان»، فصلنامه مطالعات ملی، سال نهم، دوره ۳۶، صص: ۱۲۷-۹۹.
 ۲. احمدلو، حبیب (۱۳۸۱): بررسی رابطه میان هویت ملی و هویت قومی در بین جوانان تبریز، پایاننامه دوره کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، (منتشر نشده).
 ۳. احمدی، حمید (۱۳۸۳): هویت و قومیت در ایران. در کتاب هویت در ایران به اهتمام علی اکبر علیخانی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
 ۴. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۷): بررسی منابع هویت ایرانی، رساله دکتری جامعه شناسی، تهران: دانشگاه تهران، (منتشر نشده).
 ۵. حیدری، محمد (۱۳۸۳): هویت و امنیت ملی. در کتاب مبانی نظری هویت و بحران هویت به اهتمام علی اکبر علیخانی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
 ۶. صدیق سروستانی، رحمت اله و ابراهیم حاجیانی (۱۳۸۷): «مطالعه تجربی منابع هویت ایرانی» فصلنامه مطالعات ملی، سال نهم، شماره ۲، صص: ۵۳-۳۱.
 ۷. عابدی اردکانی، محمد (۱۳۹۰): رابطه عزت نفس و گرایش جوانان به سبک زندگی غربی (مطالعه موردی جوانان یزد)، فصلنامه سیاست، دوره ۴۱، ش ۲، صص: ۲۵۲-۲۳۳.
 ۸. علم، محمد رضا (۱۳۸۶): ریشه های هویت ایرانی در قیام میرزا کوچک خان جنگلی، صص: ۹۸-۸۱.
 ۹. فتحی، لاله (۱۳۸۲): بررسی هویت قومی در بین دانش آموزان ارمنی، کرد و آذری استان آذربایجان غربی، پایاننامه دوره کارشناسی ارشد، تبریز: دانشگاه تبریز، (منتشر نشده).
 ۱۰. فکوهی، ناصر (۱۳۸۱): شکل گیری هویتی و الگوهای محلی، ملی و جهانی (مطالعه موردی استان لرستان)، مجله جامعه شناسی، دوره چهارم، ش ۴.
 ۱۱. قیصری، نور ا... (۱۳۷۷): قومیت عرب و هویت ملی درج ۱۱، ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، پیش شماره اول.
 ۱۲. مقصودی، مجتبی (۱۳۸۶): جایگاه هویت در پایان نامه های دانشجویی، فصلنامه مطالعات ملی، سال هشتم، ش ۳۱، صص: ۳۰-۳.
 ۱۳. مسعود نیا، ابراهیم (۱۳۸۷): مقایسه دانشجویان با سطوح مختلف عزت نفس از لحاظ سبک های مقابله با استرس، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، سال پانزدهم، ش ۱، صص: ۹۸-۸۱.
 ۱۴. میرزائی، حسین (۱۳۸۵): بررسی تطبیقی هویت قومی دانشجویان فارس، آذری و کرد، تبریز: جهاد دانشگاهی (منتشر نشده).
 ۱۵. نجار پور استادی، سعید (۱۳۸۷): رابطه ی جو عاطفی خانواده، خود پنداره، عزت نفس و پایگاه اجتماعی بر شکل گیری هویت جوانان، مجله اندیشه و رفتار، دوره سوم، ش ۹، صص: ۵۸-۴۹.
16. Brown. (1993) *Ethnic Conflict and international Security*. New Jersey: Princeton University Press. P:43.
 17. Bautista de Domanico, Y., Crawford, I., & De Wolfe, A. S. (1994). *Ethnic identity and selfconcept in Mexican-American adolescents: Is bicultural identity related to stress or better adjustment?* *Child and Youth Care Forum*, 23, 197-206.
 18. Campbell, J. D., & Lavalee, L. F. (1993). *Who am I? The role of selfconcept confusion in understanding the behavior of people with low self-esteem*. In R. F.

- Baumeister (Ed.), *Self-esteem: The puzzle of low self-regard* (pp. 3-20). New York: Plenum Press.
19. Chavira, V., & Phinney, J. S. (1991). Adolescents' ethnic identity, self-esteem, and strategies for dealing with ethnicity and minority status. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 13, 226-227.
 20. Dumont, M., & Provost, M. A. (1999). "Resilience in adolescents: Protective role of social support, coping strategies, self-esteem, and social activities on experience of stress and depression". *Journal of Youth and Adolescence*, 28, 343-363.
 21. Der-Karabetian, A., & Ruiz, Y. (1997). Affective bicultural and global-human identity scales for Mexican-American adolescents. *Psychological Reports*, 80, 1027-1039.
 22. Ethier, K., & Deaux, K. (1990). Hispanics in ivy: Assessing identity and perceived threat. *Sex Roles*, 22, 427-440.
 23. Ethier, K., & Deaux, K. (1994). Negotiating social identity when contexts change: Maintaining identification and responding to threat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 243-251.
 24. French, S. (2006) the development of ethnic During Adolescence. *Developmental Psychology*, Vol22, No.1, 1-10.
 25. Lorenzo-Hernandez, J., & Ouellette, S. C. (1998). Ethnic identity, self-esteem, and values in Dominicans, Puerto Ricans, and African Americans. *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 2007-2024.
 26. Phinney, J.S & Chavira, V. (1995) Ethnic Identity and Self-Esteem: An exploratory Longitudinal Study. *Journal of Adolescence* 15, 271-281.
 27. Phinney, J.S & Ong, A. (2007) Conceptualization and Measurement of Ethnic Identity: Current Status and Future Directions. *Journal of Counseling Psychology*, Vol.54, No, 3, 271-281.
 28. Phinney, J.S (2001) Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective. *Journal of Social Issues*, Vol.57. No.3, pp.493-511
 29. Phinney, J. (1992). The Multigroup Ethnic Identity Measure: A new scale for use with adolescents and young adults from diverse groups. *Journal of Adolescent Research*, 7, 156-176.
 30. Phinney, J., & Devich-Navarro, M. (1997). Variations in bicultural identification among African American and Mexican American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 7, 3-32.
 31. Rotheram-Borus, M. J., Dopkins, S., Sabate, N., & Lightfoot, M. (1996). Personal and ethnic identity, values, and self-esteem among Black and Latino adolescent girls. In B. J. Ross Leadbeater & N. Way (Eds.), *Urban girls* (pp. 35-52). New York: New York University Press.
 32. Shamai, J.S (1986) Ethnic and National Identity among Jewish Students in Toronto. Ph.d. Thesis. University of Toronto.
 33. Umana-Taylor, A.J. (2008) A longitudinal Examination of Latino Adolescents' Ethnic Identity, Coping with Discrimination, and Self-Esteem. *Journal of Adolescence*. Vol.28, No.1, pp.16-50.
 34. Umana-Taylor, A.J. (2004) Ethnic Identity and Self-Esteem: Examining the role of Social Context. *Journal of Adolescence*. Vol, 27, pp.139-146.
 35. Umaña-Taylor, A.J. Marcelo Diversi and Mark A. Fine (2002). Ethnic Identity and Self-Esteem of Latino Adolescents: Distinctions Among The Latino Populations. *Journal of Adolescent Research* 2002; 17; 303.